7. Кириченко О. Теоретичні засади фіскального федералізму та їх застосування в Україні. Фінанси України. 2023. № 11. С. 67–85

8. Міністерство фінансів України. Інформація про фіскальні ризики (умовні зобов'язання) на 2024 рік URL: https://mof.gov.ua/storage/files/FR__2024.pdf

9. Податкові надходження в доходах місцевих бюджетів України та їх фіскальний потенціал. Бізнес-Інформ. 2024. № 2. С. 210–220

10. Рада ЄС. Regulation (EU) 2023/955 про зелені облігації. Офіційний журнал ЄС. 2023.

11. Хом'як М. С. Оцінка фіскального простору місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації: дис. … канд. екон. наук. Тернопіль, 2017. 267 с.

12. Шовкун І. Вплив податків на інвестиції у відновлювальну енергетику. Economics of Development. 2023. № 2. С. 56–63

Назукова Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОЛІКРИЗИ

Освіта є функцією держави, забезпечення якої особливо важливе в кризових умовах, з якими стикаються держави і суспільство – війни, хвороби, кліматичні зміни та пов'язані з ними екологічні наслідки, і водночас освіта є основою формування людського капіталу для забезпечення економічного зростання та подолання перелічених проблем. Державне фінансування освіти трансформувалося у відповідь на кризу пандемії коронавірусної хвороби та війну рф проти України. Запровадження дистанційного навчання (у тому числі пристосування технологій, підготовку вчителів, матеріали для онлайн-навчання), забезпечення санітарних норм, засоби захисту, адаптація шкіл до нових умов вимагали додаткових витрат. Так, в межах заходів із подолання наслідків пандемії в освітній сфері у 2021 р. було спрямовано 896 млн грн субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19 та її наслідками під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти. Реалізація дистанційного навчання в умовах пандемії значною мірою покладалась, зокрема, на програму «Спроможна школа для кращих результатів», що фінансувалась за рахунок державного бюджету у сумі 1367 млн грн протягом 2020–2021 рр. і

передбачала, у тому числі, придбання комп'ютерного та мультимедійного обладнання.

Незважаючи на зусилля країн щодо фінансування освіти під час пандемії та одразу після неї, розмір освітніх втрат оцінюється в обсязі знань, які учні могли б отримати за чверть – півроку, залежно від країни і тривалості закриття шкіл.

Військові дії призводять до руйнування освітньої інфраструктури України. Згідно даних МОН, відбулося часткове або повне руйнування 4296 закладів освіти [1]. Втрати від руйнування освітньої інфраструктури станом на початок війни (на 02.05.2022 р.) вже дорівнювало сумі капітальних інвестицій в освітню сферу України за 12 років. У зв'язку з необхідністю відбудови, відновлення освітніх закладів і будівництва укриттів, відбувається пріоритизація капітальних інвестицій в освіту, які у 2024 р. зросли на 35% у реальному вираженні, порівняно з 2022 р.

Криза війни, що слідує одразу за пандемією, посилює негативний ефект від втрати знань, яких зазнали учні протягом закриття шкіл: продовжується дистанційне навчання, практикується навчання в укриттях, відбувається відтік учнів та учителів закордон тощо. Втрати знань поглиблюються: до 57 % вчителів повідомляють про погіршення знань учнів з української мови, до 45 % – про зниження рівня знань з математики, а до 52 % – про зниження рівня знань з іноземних мов.

Ситуацію, в якій численні різні кризи взаємодіють і підсилюють одна одну, роблячи загальну ситуацію набагато гіршою, ніж сукупність окремих проблем, описує концепція «полікризи» [2]. Взаємодія різних потрясінь, таких як пандемія COVID-19, війна в Україні, зміна клімату та енергетична криза, створює нову, складну та взаємопов'язану глобальну проблему.

У світі існує різний досвід реагування освітніх систем на окремо взяті виклики і кризи [3]. Так, у відповідь на безпекову кризу освітні системи змінюють свої вертикальні і горизонтальні інфраструктури взаємодії.

Зіни у вертикальній взаємодії відбуваються між освітнім сектором та різними рівнями державного управління та навіть різними гілками влади через:

– інтеграцію принципів інклюзивного розвитку, чутливості до конфліктів та миротворення в плани та навчальні програми сектору освіти з одночасним включенням освіти в політику миротворення;

– зміцнення освітніх установ за допомогою знань та інструментів для забезпечення гендерно- та соціально-інклюзивної освіти, чутливої до конфліктів, одночасно зі зміцненням національних механізмів правосуддя для захисту дітей;

– залучення та розвиток навичок громадян для участі в процесах формування освітньої політики;

– розширення доступу до освітніх послуг для маргіналізованих та виключених груп (взаємодії освітньої і соціальної політики).

Зіни у горизонтальній взаємодії відбуваються в межах певного рівня (місцевого, регіонального, державного):

– перегляд навчальних програм закладами освіти окремих громад з метою адаптації до різноманітності учнів;

– надання повноважень органам захисту дітей на рівні громади з метою підвищення стійкості до насильства;

– сприяння рівноправному діалогу та взаємодії на рівні громади, між групами та всередині груп за допомогою формальних та неформальних освітніх можливостей не тільки для учнів, а й для батьків та громади.

Резильєнтність освітньої системи в умовах безпекової кризи також забезпечує індивідуальний рівень взаємодії, спрямований на посилення індивідуальних можливостей до відновлення, який включає детальний перегляд та адаптацію навчальних програм під індивідуальні потреби вразливих учасників освітнього процесу; навчання членів громади вирішенню конфліктів; розширення позашкільних заходів, альтернативної освіти або навчання професійних навичок, а також психосоціальної підтримки для реінтеграції у суспільство дітей та молоді, які постраждали від конфлікту.

Натомість реагування на полікризу потребує трансформації підходів до фінансування освітньої сфери. *До фінансових заходів забезпечення резильєнтності системи освіти в умовах полікризи, що склалась в Україні, належать:*

- фінансування програм і проектів публічних інвестицій, спрямованих на забезпечення безпечного освітнього середовища для учнів і студентів в Україні, у тому числі з урахуванням потреб ВПО, інклюзивності та безбар'єрності;

- фінансування програм державної підтримки сімей з дітьми;

- фінансування розробки і удосконалення освітніх програм з урахуванням потреб досягнення Цілей сталого розвиту, у тому числі щодо кліматичних змін і навколишнього середовища, інклюзивності та гендерної рівності;

- забезпечення шкіл, закладів професійно-технічної освіти і закладів вищої освіти комп'ютерами, інтерактивними дошками, доступом до широкосмугового інтернету;

- фінансування розробки і удосконалення освітніх програм, спрямованих на формування учнівських навичок щодо орієнтування в суспільстві постправди та відповідних програм підвищення кваліфікації вчителів.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України запускає інтерактивну мапу зруйнованих і пошкоджених закладів освіти. URL: https://saveschools.in.ua/.

2. Tooze A (2022a) Welcome to the world of the polycrisis: today disparate shocks interact so that the whole is worse than the sum of the parts. Financial Times. October 28. URL: https://www.ft.com/content/498398e7-11b1-494b-9cd3-6d669dc3de33.

3. Shah, R. (2019, October). Transforming systems in times of adversity: Education and resilience [White paper]. USAID's Education in Crisis and Conflict Network. URL: https://inee.org/resources/transforming-systems-times-adversity-education-and-resilience

4. Koenig, O., Subasi-Singh, Ş., & McCluskey, G. (2023, September). Vulnerabilities in times of crises in different educational contexts: Comparing and problematizing. Presentation at the European Conference on Educational Research (ECER 2023).

Погріщук Галина Борисівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Фінансова безпека України є ключовим елементом стабільності держави та ефективного функціонування її економіки, що передбачає захист державних фінансів від внутрішніх і зовнішніх ризиків, забезпечення платоспроможності бюджету та стабільності фіскального простору. У контексті трансформації фіскальної системи виникає потреба в удосконаленні механізмів управління фінансовими ресурсами, підвищенні прозорості та ефективності бюджетного процесу, а також інтеграції сучасних інструментів прогнозування та контролю. Забезпечення фінансової безпеки держави в умовах реформування фіскального простору є необхідною передумовою для підтримки соціально-економічної стабільності та довгострокового розвитку країни.

Фінансова безпека держави є ключовим елементом національної безпеки, що забезпечує стабільність економічного розвитку, збереження платоспроможності державних фінансів і ефективне управління публічними ресурсами. У науковій літературі фінансова безпека розглядається як комплексний стан економіки, при якому державні фінанси захищені від внутрішніх та зовнішніх загроз, бюджетне планування і виконання є ефективним, а фінансові потоки прозорими та контрольованими. В умовах трансформації фіскального простору її сутність набуває особливого значення, оскільки зміни в структурі доходів і видатків, інтеграція до європейських стандартів та модернізація бюджетного адміністрування вимагають підвищеної здатності держави протистояти ризикам фінансової нестабільності.

Значення фінансової безпеки полягає насамперед у забезпеченні стійкості бюджетної системи, що дозволяє своєчасно фінансувати пріоритетні державні